

ЕТИЧНА КУЛЬТУРА ЮРИСТА: ПОНЯТТЯ ТА СТРУКТУРА

Авторка статті розкриває сутність поняття етична культура, визначає структуру та рівні етичної культури, а до змісту етичної культури юриста включає моральну свідомість, моральну поведінку, моральні відносини.

Ключові слова: етична культура, моральна свідомість, моральні відносини, моральна поведінка.

В умовах перехідного періоду нашого суспільства і держави, що супроводжується нестійкістю економічного, політичного і духовного життя народу, саме юристи, як носії високих етичних принципів, повинні стати зразком у виконанні своїх професійних функцій. Нерідко жертвуючи своїми особистими інтересами (як духовними, так і матеріальними), вони отримують задоволення від результатів своєї праці: якісного і повного розслідування кримінальної справи, вдалого захисту клієнта в суді і та ін. Так, учинок працівника правоохоронних органів, що вступає в нерівну боротьбу із супротивником і не шкодує своїм здоров'ям, іноді не має, на перший погляд, істотного практичного ефекту, проте незмірно велика його моральна цінність. Такий учинок сильніше виливає на свідомість і поведінку всіх членів суспільства — як законслухняних, так і злочинців. Зазначені принципи містяться в етичних кодексах юридичних професій (судді, адвоката, нотаріуса, слідчого).

Отже, етична культура юриста містить оцінку прояву норм моралі в стосунках: "юрист — клієнт", "юрист - підслідний", "юрист потерпілий", "юрист — свідок", "юрист — колега" та ін.. Це двосторонні відносини, оскільки юрист у своїй діяльності так чи так торкається інтересів клієнтів, колег та інших громадян що відповідають йому або оцінками, або діями, вчинками — це і зумовлює *актуальність проблеми* взагалі та її теоретичний аналіз, зокрема.

Мета статті — розкрити сутність поняття етична культура юриста, її структуру та рівні.

На нашу думку, зміст етичної культури юриста включає моральну свідомість, моральну поведінку, моральні відносини. Усі елементи тісно пов'язані між собою, взаємно доповнюють один одного. Проте, початком у їхніх взаємостосунках є моральна свідомість. Вона значною мірою визначає моральні відносини і моральну поведінку, карає їх через норми і принципи. Так, презумпція невинності означає визнання достоїнства і цінності особи. Моральна свідомість дає оцінку правовому й іншим явищам соціальної дійсності (учинку, поведінки, способу життя). Без неї неможливий аналіз етично-правових категорій. Водночас тільки реальна моральна практика є критерієм істинності моральної свідомості, оскільки тільки практикою можуть бути перевірені категорії добра, зла, обов'язку, їх усвідомлення особою. Практичний аспект мають моральні відносини і моральна поведінка. Виходячи з цієї точки зору, моральні відносини — це відносини, в які вступає та в яких перебуває юрист, керуючись уявленнями про добро і зло, обов'язок, совість, честь, гідність [3].

Отже, етична культура юриста — це система моральних принципів і норм, які сформувалися як результат почуттів, знань, потреб, переконань, що виражають у моральній поведінці юриста гармонію внутрішніх переконань і їх зовнішніх проявів [1].

Аналіз психолого-педагогічної літератури показав, що розвиток окремих компонентів культури юристів досліджували такі вчені: М.М. Ібрагімов, В.В. Куличенко, С.С.Сливка, В.Г.Яценко (проблеми формування моральної культури співробітників ОВС), В.П. Бакуменко, С.І.Бражник, С.А.Бублик, К.М. Булденко, В.М.Плишкін (питання формування етики міліцейської служби, естетичної культури працівників ОВС), Ф.В. Алшай, І.Д. Дехтярьов, В.В. Леоненко, В.Т. Лихолоб, С.Г.Любичев, Б.Ф.Чміль (особливості стилю роботи, професійної етики та загальної культури представників різних служб ОВС). Більшість досліджень пов'язано з діяльністю юристів - працівників ОВС, а етичний культурі юристів різних юридичних професій, на нашу думку, недостатньо.

Адже, поведінка юриста — це об'єктивний показник його моральних якостей, морального вигляду. Вона виражається через сукупність скоєних учинків, що мають моральне значення. Так, вимагання слідчим визнання в обвинувачуваного суперечить моральній і правовій нормі. Такий учинок є аморальним.

Моральні знання, почуття, переконання, потреби, що реалізуються як у процесі виконання юристом своїх професійних обов'язків, так і в побуті, повинні базуватися на таких моральних цінностях, як добро, обов'язок, честь, совість і ін. Етична культура юриста передбачає закономірне дотримання юристом узвичаєних норм і принципів моралі в процесі виконання службових обов'язків, їхнього впровадження в юридичну практику, подолання помилок морально-фахових деформацій. Тільки тоді юрист одержує моральне задоволення, коли він як професіонал діє відповідно до моральних принципів і норм. Така діяльність називається моральною.

Якщо професійно-правова етика — це живе функціонування моралі в процесі юридичної діяльності, то етична культура юриста, будучи основою правової етики, являє собою внутрішнє (природне) веління дотримуватися моральних принципів і норм, що сформувалися в суспільстві.

Отже, етична культура — це природне ядро професійної культури юриста як особи, категоричне веління морально діяти під час виконання службових обов'язків. Вона не терпить неморальну діяльність, погрози, психологічний тиск, різні види насильства, інші негуманні засоби вирішення юридичних питань [2].

Не можна говорити про будь-які особливі моральні принципи і норми суддів, прокурорів, слідчих, адвокатів, нотаріусів, юрисконсультів, тобто про такі норми, які були б притаманними тільки одній професії або спеціальності. Коли розробляються затверджуються в державі етичні кодекси, з правилами поведінки адвокатів, суддів, слідчих, нотаріусів, то до їх змісту вкладаються узагальнені спеціально-фахові нормативи етичної культури. Ці нормативи відповідають міжнародним деонтологічним стандартам. Проте, будучи складеними з урахуванням культури конкретного суспільства, вони є узагальненими, єдиними й обов'язковими для кожної юридичної професії.

Структура етичної культури юриста передбачає:

- наявність етичних почуттів, знань, потреб; перетворення етичних почуттів, знань, потреб у моральні переконання,

звички морального оцінювання чужої поведінки;

- готовність діяти, керуючись етичними знаннями і переконаннями, тобто поступати морально, по совісті.

Основне етичне правило юриста — робити для клієнта все, що не заборонено законом, щоб він би був у змозі зробити для себе сам, маючи для цього необхідні знання і навички, властиві юристу-спеціалісту.

Від рівня етичної культури юриста залежить якісне й ефективне виконання обов'язків; збереження честі, гідності, ділової репутації людини, якій надається правова допомога; престиж самого юриста і його колег, а також юридичної професії в цілому.

Рівнями прояву етичної культури юриста ми визначили:

- ставлення юриста до своєї професійної діяльності та її результатів (як особи – професіонала);

- стосунки з колегами по роботі (як члена робочої групи);

- стосунки з клієнтом, підсудним, підслідним та іншими людьми в процесі вирішення юридичної справи (як представника влади).

Як приклад, розглянемо етичні основи у взаємовідносинах слідчого з учасниками процесу при вирішенні юридичної справи. Ці основи виражаються в таких аспектах: моральний стан слідчого в спілкуванні з обвинувачуваним, підозрюваним, свідком, потерпілим і т. ін. Він характеризується негативним емоційним фоном і конфронтаційним характером. Тут цілі спілкування не збігаються, оскільки приводом для такого спілкування є, здебільшого, скоєний злочин; моральний стан слідчого у взаємовідносинах з учасниками процесу, що характеризується підвищеною нервовою напругою у зв'язку з високою відповідальністю за результати. Слідчий знаходиться як перед правовим, так і перед моральним вибором, коли, наприклад, необхідно: використовувати примусові заходи до учасників процесу — не тільки до осіб, яким пред'явлене обвинувачення, але й до свідка, потерпілою, - це виправдано з погляду викриття винних, але не з позиції етики; брати під стражу людину, провиня якої ще не визнана судом; морально-психологічний стан слідчого під час очної ставки, проведеної з метою усунення протиріч у показаннях допитуваних осіб. Він характеризується підвищеною емоційною напруженістю, оскільки потребує обережності, зваженості, правильної постановки питань (без психологічного примусу в ставленні до учасника очної ставки). Дотримання слідчим принципу презумпції невинності при доведенні винності особи — основний моральний принцип, що потребує від нього дій у суворих морально-правових рамках: відповідно до закону (без використання психічного або фізичного насильства) створювати доказову базу.

Діяльність юриста характеризується щоденним спілкуванням із різними людьми, які залежать від нього, а тому потребують від нього дбайливого, коректного ставлення. Тільки при високому рівневі моральної свідомості як результату моральних знань, переконань, потреб, і за справді високоморальної поведінки можна говорити про етичну культуру юриста. Невиконання норм етичної культури може спричинити застосування санкцій аж до звільнення з посади. Тобто етична культура припускає етичні зобов'язання і відповідальність, що властиві юридичній практиці. Вони закріплені в професійних кодексах (Закони України "Про статус суддів", "Про адвокатуру"). Етичні вимоги, що характеризують етичну культуру адвоката, слідчого, прокурора та інших юристів, повинні знайти практичне застосування в їхній професійній діяльності.

Отже, в умовах побудови правової держави професія юриста покликана уособлювати собою добро, справедливість, законність та інші загальнолюдські цінності.

Подальшого вивчення потребує проблема становлення особистості майбутнього юриста в процесі фахової підготовки та визначення факторів (об'єктивних і суб'єктивних) які впливають на цей процес.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бандурка О.М., Скакун О.Ф. Юридична деонтологія: Підручник /О.М.Бандурка, О.Ф.Скакун - Харків: НУВС, 2002. – 336 с.
2. Колесникова В.Є. Естетична культура у професійному становленні юриста. /В.Є. Колесникова – К., 1993. – 223 с.
3. Яворська Г.Х. Педагогіка для правників: Підручник. /Г.Х.Яворська - К.: Знання, 2004. - 304 с.

Подано до редакції 15.06.11